

MEŞTEŞUGUL PRELUCRĂRII PĂRULUI DE CAPRĂ ÎN TREI COMUNE DIN JUDEȚUL MEHEDINȚI

MARIANA DOCHERU, GEORGETA ROŞU

In vederea obținerii de date privind meșteșugul prelucrării părului de capră au fost investigate localități aparținând comunelor Balta, Izverna și Bala, fiind abordate aspecte referitoare la: cadru geografic, reperele istorice, cadrul ocupațional, meșteșugurile practicate în zonă.

CADRUL GEOGRAFIC

COMUNA BALTA — se află la extremitatea N—V a podișului mehedințean, la poalele ultimei arcuiri a Munților Mehedinți, în apropiata vecinătate a râului Cerna.

Se remarcă aici acele dealuri subcarpatice, din calcar, acoperite cu păduri și pășuni, denumite local „cornete” sau „cucuie”, de unde și toponimicul „Coada Cornetului”.

În actualul perimetru al comunei Balta își are obîrșia și râul Topolnița, la o altitudine de 600 m, din două piraie ce își fac cu greu loc printre rocile cristaline din preajma satelor Costești și Prejna, cu direcția V—E, pînă la marginea lacului Gornovița.

COMUNA IZVERNA — este așezată, de asemenea, la poalele Munților Mehedinți, pe albia rîului Coșustea. Pe înălțimile culmilor din jur, poienile plate sunt vara locuri de stină.

Pînza freatică aflată la mică adîncime face ca fintinile să fie săpate, pînă la cel mult 3—5 m, ele fiind numite de localnici „bunare”.

Trecătoarea Arșescu spre apă Cernei formează hotarul cu comuna Cornereva, din județul Caraș-Severin.

COMUNA BALA — din N—E județului Mehedinți, este amplasată într-un cadru geografic cu un relief de asemenea deluros (culmi de 500—600 m) și văi înguste. Inclinarea puternică a versanților nu a permis așezarea vîtrelor de sat decit pe culmile largi și în lunci.

Comuna este traversată de rîul Rîieni care întilnește apa Motrului la cca 4 km aval de satul Cîmpu Mare.

Minereurile din subsol au dat naștere unor izvoare minerale și nămolurilor sapropelice.

REPERE ISTORICE

Memoria pămîntului relevă că în spațiul în care se află comunele Balta, Izverna și Bala viața pulsează necurmată încă din paleolitic, aşa cum o dovedesc instrumentele de cuaț și unelele de sylex descoperite în peștera de la Băile Herculane și Peștera lui Climente (la Cazanele Mari).

Neoliticul este documentat prin fragmentele ceramice descoperite la Bălvănești și Săliște (Izverna), toporașe (Izverna), ciocâncările și soclurile de piatră de la Topolnița și Budănești.

După constituirea statului feudal centralizat al Țării Românești, încă de la primele documente emise de cancelaria domnească apar consemnările așezărilor comunei Balta (la 23 aprilie 1486 sunt amintite satele Costești și Prejna, iar la 10 ianuarie 1511 satul Gornovița). Pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea, viața acestor localități a fost strinsă legată de „Banatul de Severin”.

Realitatea esențială a satelor comunei Balta pentru această perioadă era aceea a satelor libere, sate de moșneni.

Pentru comuna Izverna, veche așezare dacică pomenită de A. D. Xenopol în *istoria României*, putem menționa atestările arheologice din cimitirul dacic de la „Morminte”, tirnăcopul de aramă descoperit la „Piatra lui Stan”, cioncanul de bronz și monedele romane emise de Gordianus al III-lea.

Se pare că Izverna a fost întemeiată de locuitori veniți din Domașnea. La 1722 era sat de moșneni cu 20 de familii.

La recensământul din 1943, așezarea numără 721 locuitori.

Despre localitățile comunei Bala se păstrează atestări din secolul al XIV-lea. Până la 1863 era inclusă în plasa Motru de Sus cu reședință la Broșteni.

După reforma administrativă a lui Al. I. Cuza, a fost trecută în Plaiul Cloșani, care în 1896 se desființează, apărind plasa Baia de Aramă în care a fost inclusă și localitatea Bala (până în anul 1950).

CADRUL OCUPAȚIONAL

Cadrul geografic a determinat principalele ocupări ale locuitorilor: creșterea animalelor și agricultura — aceasta cu pondere mai mică. Se practică, de asemenea, pomicultura, viticultura, albinăritul și culesul fructelor de pădure.

Ocupațiile de bază au influențat la rindul lor structura specifică a așezărilor, alcătuite din două părți: așezările propriu-zise și conacele de la munte. Fiecare familie are o gospodărie în sat și un conac la munte, acolo unde se află pășuneca, finețele și terenurile cultivabile.

Casile erau orientate totdeauna cu față către sud și în general cu una din laturile înguste spre drum. Grajdul și celelalte anexe gospodărești erau plăcate în fața casei.

Casel, cele mai vechi prezintă în plan: tindă, cameră supradimensională, celar (depozit și adăpost pentru capre), prispă parțială (numai în față tinzii). Evolutiv, urmează planul cu două încăperi, tindă mediană, celar și prispă pe totă latura fațadei principale.

În elevație casele sunt destul de joase, cu pereții din birne de stejar, gorun, cer sau salcâm.

Tâlpile caselor sunt asezate pe temelii de piatră, iar cununile de birne (cioaptele în patru fețe) sunt încheiate drept sau în coadă de rindunică. Spre deosebire de casele mai vechi la care lemnul era aparent, la cele de la începutul secolului al XX-lea, birnele se „cercuiesc” cu stachete și apoi se tencuiesc.

Invelitoarea în patru ape se confecționează din șindrilă de brad, bătută la un rind, la construcțiile vechi (la casele noi șindrila fiind înlocuită cu țiglă).

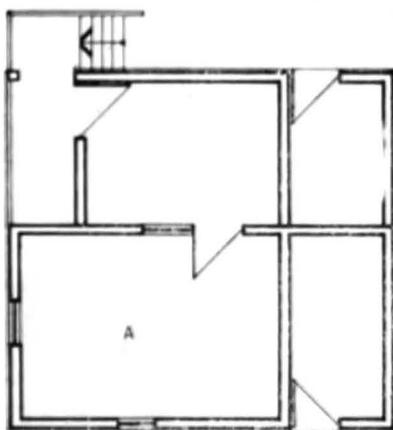
COMUNA IZVERNA
GOSPODARIE TRADITIONALĂ CU
ADAPOST PENTRU CAPRE
(LATERAL - DREAPTA)

În zona cercetată întâlnim frecvent conacul — gospodărie alcătuită din locuință și adăposturi pentru vite, folosită sezonier, în perioadele muncilor agricole (și la costul finului). Zona conacelor deținea ponderea principală în viața economică a satelor. Pe de-o parte, aici se păstra nutrețul pentru hrana animalelor, pe de altă parte, ținerea animalelor în preajma conacelor, „pe cimp” asigură cantitatea îngrășămintelor necesare ogoarelor cu pămînt sărac, din această zonă unde se cultivă mai ales griu, cartofi și porumb.

Creșterea caprelor a avut și are încă o pondere deosebită în cadrul ocupărilor din zona cercetată, dovedă efectivul mare de capre, existent în sate (960 în Balta și 1200 în Izverna).

COMUNA IZVERNA
PLANUL GOSPODARIEI TRADITIONALE
CU SPATIU SPECIALIZAT PENTRU
PRACTICAREA MESTESUGULUI (A)

Motivele acestui mare număr de capre sunt următoarele:

1. Cantitatea mare de lapte — 15 litri de la o capră. Fiind calitativ mai slab, laptele de capră se amestecă de obicei cu laptele de oaie pentru obținerea unor cantități mai mari de casă.

Pentru comparație:

— de la o capră se obțin 15 l (2–3 oca)

— de la o oaie se obțin 2 1/2 l (1/2 oca) (cind o oca lapte = 5 litri)

2. Creșterea numerică rapidă (o capră dă naștere la 2 iezi).

3. Hrana mai ușor de asigurat: mușuri și scoarță de copaci tineri, la pădure, frunze și mărăcinișuri la cimp, caprele neavând nevoie de pășune.

4. Ridicarea adăpostului nu necesită materiale de construcție importante, el fiind improvizat din pari bătuți în pămînt, cu acoperiș din ferigi „covercă”

(în curtea gospodăriei sau pe lingă conac). Numai iarna, dacă vremea este foarte friguroasă și ninje, se adăpostesc în „celar” (spațiul din spatele casei obținut prin prelungirea șarpantei acoperișului pînă la peretele scund din zidăria de piatră), sau în grăjd, pe lingă vitele mari.

Singura problemă importantă legată de creșterea caprelor este aceea a supravegherii lor. Din acest punct de vedere se deosebesc două sisteme:

a) Tinerea lor în cadrul gospodăriei tot timpul anului (satele comunei Balta) sau asigurarea supravegherii lor de către un membru al familiei. (Sarcina cădea în acest caz, mai ales în grija bătrinilor sau a copiilor).

Se practica, adesea, sistemul intovărășirii mai multor familii vecine, fiecare familie asigurând supravegherea animalelor un număr de zile corespunzător numărului de capre avut.

Caprele erau mulse acasă, iar zerul rămas după prepararea cașului era folosit ca hrana pentru porci.

b) Tinerea lor în cadrul gospodăriei numai în anotimpul rece, iar în intervalul 15 mai — 8 septembrie, sus la munte, la stini (satele com. Balta și Izverna).

Pentru construirea unei stini se strinăgeau efectivele de oi și capre de la aproximativ 20 familii, fiecare familie plătind ciobanul în funcție de numărul de animale dat (pentru o capră plată fiind egală cu valoarea unei zile la sapă: 12 lei în 1939; 120 lei în 1989).

Inainte de urcarea la stină se făcea măsurarea laptelui cu „țancul” — o vergea din lemn crestată la fiecare litru, ca să poată fi socotită cantitatea de lapte ce revine famililor. Apoi, pe rînd, oamenii luau laptele cîteva zile în sir, în funcție de numărul de capre dat la stină și măsurătoarea făcută.

MEȘTEŞUGURILE

Bogăția fondului forestier a favorizat dezvoltarea unor meșteșuguri legate de prelucrarea lemnului ca: rotărît, confecționarea carelor și căruțelor, confecționarea sindrilrei, a furcilor de lemn pentru strins finul, a furcilor de tors, dogăritul, confecționarea leagănelor din

Locuință tradițională de la începutul secolului al XX-lea. Com. Izverna, jud. Mehedinți

Pieptănătul părului de capră

scoarță de copac, a impletiturilor din nuiele.

Prezența din belșug în această zonă a rocilor calcaroase a făcut să se dezvolte vărăritul, iar importantele zăcăminte de minereu de fier au asigurat materia primă pentru practicarea fierăritului.

Practicarea păstoritului a avut ca urmare dezvoltarea meșteșugului cojocăritului și, de asemenea, furnizarea de materie primă industriei casnice textile, prelucrarea părului de capră ocupind un loc important în cadrul acesteia. Dezvoltarea acestui meșteșug a fost favorizată de asemănările din punct de vedere tehnologic cu prelucrarea linii și a cîinei: pieptănătul cu piepteni asemănători, torsul cu furca și fusul, urzitul (folosind sistemul arhaic al urzitului pe gard), țesutul în războiul orizontal etc.

Categoriile de obiecte rezultate din prelucrarea părului de capră depistate în teren sunt: pături, foi de cort, ciorapi (impleteți), pulovere (impleteite).

Călduroase (urzeala era din lină) și impermeabile, țesăturile și impleturile erau utilizate în primul rînd pentru acoperit patul sau învelit în timpul nopții și pentru protejat corpul de frig. Fiind în primul rînd piese de uz nu au existat preocupări deosebite pentru decor (ele fiind realizate într-o singură

culoare sau învârgate prin alternarea culorilor din băteală).

* * *
Industria casnică textilă în care se include și meșteșugul prelucrării părului de capră a constituit o activitate spe-

Torsul părului de capră

cifică și aproape exclusivă a femeilor din gospodăria țărănească, activitate căreia acestea îl afectau aproape tot timpul liber, mai ales, iarna.

Cea dintâi operație necesară era obținerea materiei prime — părul de capră.

Tunsul caprelor se făcea la sfîrșitul lunii iunie (cca 20 iunie), cind vremea era destul de călduroasă și ieziile în preajma înțărcatului, dat fiind faptul că, după tundere, ieziile își recunoște cu greutate mamele. Operația tunsului câdea, deobicei, în seama femeilor și se făcea în gospodărie sau sus la stină, cu ajutorul unei foarfece din metal, la fel ca cea folosită la tunsul oilor.

Părul de capră se strințea și se păstra în saci din țesătură deasă, de cîinepă.

Principalele operații de prelucrare a părului de capră, de la obținerea lui ca materie primă pînă la obiectul finit, erau următoarele: 1. Spălatul (în sită deasă așezată în covată); 2. Scârmănatul (cu mină); 3. Pieptănătul (cu piepteni mărunti de lemn cu dinți de fier); 4. Torsul (cu furca și fusul); 5.

Depănat; 6. Vopsitul (în culori vegetale); 7. Urzitul (pe gard); 8. Tesutul (la războiul orizontal); 9. Ingroșatul (la piuă).

1. Spălatul fibrelor de păr de capră cerea mult timp și migală, pentru că fibrele fiind foarte scurte nu se puteau spăla decât în cantități mici, atât cît putea cuprinde o sită măruntă așezată în covată. Era utilizată apa incălzită.

Uscatul fibrelor se făcea la soare pe o țesătură, cu grija ca să fie strinsă la timp, înainte de a le risipi vîntul.

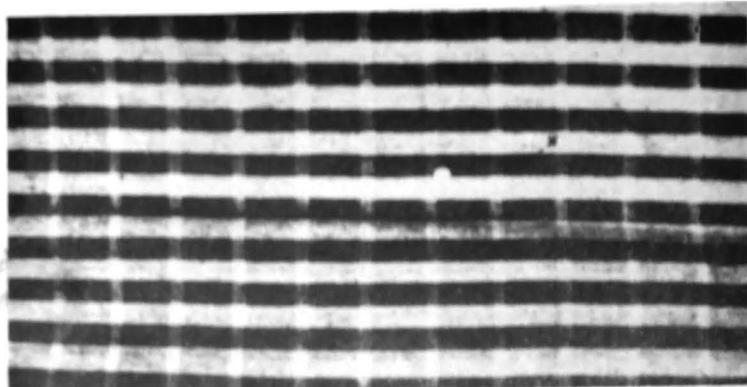
2. Dificultățile legate de spălatul și uscatul fibrelor de păr de capră au făcut ca femeile să renunțe la aceste operații, preferind să înlăture praful prin *simpla batere a părului cu nuiava* (pe o țesătură de cîinepă sau o pătură așezată pe pămînt, în curte) și să-l scarmene cu mină. Prin scârmănat înțelegindu-se desprinderea fibrelor unele de altele și eliminarea ultimelor corperi străine — frunze uscate ciulini. Se făcea la soare, deoarece la căldură fibrele se desfac mai ușor.

3. Trasul fibrelor prin piepteni de lemn cu dinți de fier nu avea scopul de a sorta fibrele în funcție de lungimea lor, ca în cazul liniei sau al cîinepii, ci numai de a ușura alcătuirea caierului. Se foloseau totdeauna doi piepteni. Într-unul, sprijinit pe genunchi, se potrivea un mânunchi de fibre, iar cu cel de-al doilea se trăgeau fibrele pînă cind căpătau toate același sens. Din mai multe mânunchiuri de fibre trase prin piepteni se făceau caiere.

4. Torsul se realiza numai cu furca și fusul, obținindu-se un fir gros, pentru că numai astfel poate fi rezistent (părul de capră fiind foarte scurt și aspru nu poate fi tras din caier și răsucit într-un fir subțire).

5. De pe fus, firul tors era strins în gheme mari, atunci cind urma să fie folosit în culoarea lui naturală, sau era tras pe răschitor și adunat scul „motche” dacă trebuia vopsit.

6. Pentru colorarea fibrelor de păr de capră, în zona cercetată, nu s-au folosit coloranți chimici, ci numai coloranți vegetali, coji de nucă și foi de ceapă pentru cafeniu și coajă de arin

Cergă confectionată din păr de capră

sau funginginea de la coș și acid galic pentru negru.

Bucăți de coajă de arin (Almas glutinoso) se puncau la fier într-un vas. După ce apa clocoțea de cîteva ori, se scoțeau cojile și se adăuga puțină apă rece să se opreasă fierberea. Apoi se punea calaicanul (acidul galic) și se amesteca pînă ce acesta se dizolva. Urma introducerea sculerilor în vas unde se fierbeau în cîteva clocoțe (pentru 2 kg păr era necesară o covată de bucăți de coajă de arin și 1/2 – 4 kg calaican).

Sculerile se uscau la soare, pe gard, se treceau pe vîrtelnîte, iar de pe vîrtelnîță se strîngau în gheme.

Tesutul se realiza în gospodărie, la războiul de țesut orizontal, așezat în totdeauna în camera de toată ziua.

7. Urzitul – operație premergătoare țesutului – se făcea afară folosind sistemul arhaic al urzitului pe gard. Lungimea urzelii se stabilea înainte de a începe urzitul, în funcție de lungimea țesăturii de realizat (cel mai des se urzea pentru trei strai 6 foi – 10 coti; 1 cot = lungimea de la cotul miinii pînă la virful degetelor și înapoi la încheietura miinii). Se fixa capătul urzelii pe un stilp, se măsurau 10 coti și, din punctul respectiv, firele se întorceau spre capătul fixat.

Lățimea țesăturii era dată de numărul firelor urzite, aceeași cu lățimea spetei folosite, care dădea în război poziția orizontală a firelor. De menționat că spetele folosite pentru țesutul straielor

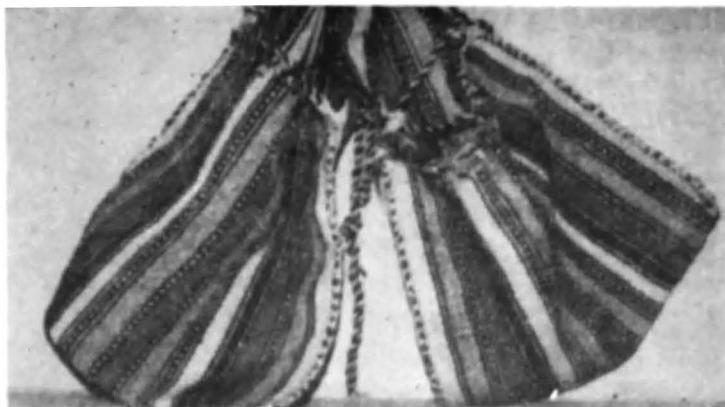
aveau dinții rare datorită grosimii firelor (o spătă – 240 dinți). Acestea se confectionau din lemn de corn și se cumpărau de la meșteri veniți din Bihor care le vindeau în sat (în 1940 – 100 lei bucata). Ca să se indoiească și să nu scîrtească la lucru, spata se ungea cu ceapă. Treccerea firelor urzelii prin ițe și spătă necesită participarea a două femei.

La urzeala, materialul folosit pentru straiile a fost diferit, în funcție de posibilitățile materiale ale familiei: cincăpă, bumbac gros (cumpărat din tîrg), lină, mai rar (numai cei care aveau o multe). Firul gros de păr de capră era folosit numai la băteală.

8. Țesătura se lucra în două sau în patru ițe. Piesa finită „straiul” (cu denumirea mai nouă – pătură), se confectiona din două foi de țesătură închise pe lungime cu fir rezistent de cincăpă ($L = 3$ m, $l = 2,80$ m). Fiind piesă de uz, nu a existat o preocupare deosebită pentru decor.

Straiile erau lucrate într-o singură culoare, cca naturală a fibrelor, sau cu decor simplu realizat numai din țesătură – vârgi obținute prin alternarea culorilor în băteală sau carouri obținute din alternanța cromatică a grupelor de fire atât în urzeala, cit și în băteală.

9. Odată confectionate „straiele” erau date la piuă pe apa Cernei. Udate în apă caldă și bătută cu maiul timp de 24 ore, țesătura se strîngea și se îngroșa. Ca să-și poată recunoaște țesă-

Desagi din păr de capră
(fotografii de Georgeata
Roșu și Carmen
Nastac)

turile, femeile obișnuaau să pună scmă — fire colorate introduse în bătcală la un capăt al piesei.

UTILIZARE

Tesăturile din păr de capră fiind foarte călduroase au fost folosite pentru acoperit în timpul noptii, de asemenea pentru acoperit patul în camera de toată ziua, iar datorită calităților de impermeabilitate pentru protejarea animalelor mari în timp de ploaie.

Micii meșteșugari care obișnuaau să-și desfăcă mărfurile la tîrguri confectionau din 6 foi de țesătură de strai din păr de capră un adâpost asemănător corului (în 1950 un astfel de cort se cumpăra cu 700—800 lei).

* * *

Rezultatele cercetării întreprinse dovedesc faptul că, în județul Mehedinți, prelucrarea părului de capră și confectionarea de țesături au constituit o îndeletnicire care a cunoscut în evoluția sa și etape de specializare, practicindu-se însă numai la nivelul gospodăriei țărănești tradiționale.

Această activitate a fost în grija femeilor, care confectionau, alături de piesele de port, și țesăturile pentru

nevoile familiei. De asemenea, am constatat că nu a existat o preocupare pentru valorificarea acestor produse în sate sau la tîrguri.

Reluarea acestei activități, de prelucrare a părului de capră și confectionarea de țesături, ar fi posibilă numai în condițiile existenței unor comenzi ferme și a asigurării desfacerii produselor la prețuri avantajoase.

Revitalizarea acestei îndeletniciri casnice din gospodăria țărănească tradițională ar fi ușurată de faptul că:

— mina de lucru nu necesită cheltuieli pentru instruire; modul de invățare și transmitere în mediul rural tradițional asigurând formarea în continuare de noi cadre;

— nu sunt necesare investiții mari, pentru dotarea atelierelor deoarece meșterii locali folosesc unele proprii, adaptate tehnologiei respective;

— astfel s-ar putea valorifica superior materiale prime locale, care în etapa actuală nu sunt suficient folosite în sistemul industriei și scapă circuitului economic dacă nu sunt utilizate de meșterii locali.

RÉSUMÉ

Pour obtenir des dates concernant le métier du rémanier du cheveux de chèvre, les localités appartenant aux communes Balta, Izverna et Bala ont été investiguées de la région de Mehedinți, étant abordés des aspects concernant: le cadre géographique, les repaires historiques, le cadre occupant, les métiers pratiqués dans la zone.

Les résultats des recherches entreprises prouvent le fait que dans la région de Mehedinți le rémanier du cheveux de chèvre et la confection de tissus a constitué une occupation qui a connu, dans son évolution, aussi des étapes de spécialisation, mais étant pratiquées seulement au niveau des fermes rustiques traditionnelles.